

คำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา: การศึกษาด้านความหมายและโลกทัศน์

เอี่ยมพร ทิพย์เดช

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., อาจารย์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

uampon@hotmail.com

รับบทความ: 1 กุมภาพันธ์ 2566

แก้ไขบทความ: 8 เมษายน 2566

ตอบรับบทความ: 31 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมายและโลกทัศน์ของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา โดยเก็บข้อมูลจากผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาที่อาศัยอยู่ใน อำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า ด้านความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คำบริภาษความหมายตรง และคำบริภาษความหมายเปรียบเทียบ คำบริภาษความหมายตรง แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ คำบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรม และคำบริภาษเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ ส่วนคำบริภาษความหมายเปรียบเทียบ แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ คำบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรม และคำบริภาษเกี่ยวกับความรู้ความสามารถส่วนด้านโลกทัศน์ พบโลกทัศน์ทั้งหมด 5 โลกทัศน์ ได้แก่ โลกทัศน์เรื่องพ่อแม่และบรรพบุรุษ โลกทัศน์ด้านสติปัญญา โลกทัศน์เรื่องเพศ โลกทัศน์เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย และโลกทัศน์เรื่องการประกอบอาชีพและการทำงาน

คำสำคัญ: คำบริภาษ, ภาษาไทยถิ่นพะเยา, โลกทัศน์

The Invectives in Phayao Dialect Speakers: A Study of Meaning and Worldview

Uamporn Thipdet

Assistant Professor, Ph.D., Lecturer

School of Liberal Arts, University of Phayao

uampon@hotmail.com

Received: February 1, 2023

Revised: April 8, 2023

Accepted: May 31, 2023

Abstract

The purpose of the research was to study the meanings and the worldviews of the invectives spoken in Phayao dialect. The collected data were from the local Phayao people in Dokkhamtai District, Phayao. The results showed that the meanings of the invectives spoken by local Phayao people in Dokkhamtai could be divided into 2 categories: First group was the invectives that gave literal meaning according to the local Phayao dialect's structure of a sentence or phrases and the second was non- literal or connotative meaning. Literal meaning of invectives about physical appearance of a person, second, the invectives on personal behaviors and the last was the invectives of personal ignorance or idiot. Regarding to connotative meanings of invectives, the invective about physical appearance of a person, the invectives on personal behaviors, the invectives of personal ignorance or idiot were also found as mentioned in the literal meaning of the invectives of Phayao dialect, In terms of worldviews relating to the invectives of Phayao dialect, all 5 worldviews were found, They were; the worldview of parents and ancestors, the worldview of Intellectual, the worldview of sex, the worldview of animism and death, and the worldview of occupation and work.

Keywords: Invectives, Phayao Dialect, Worldview

บทนำ (Introduction)

ภาษาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของชนชาติไทย ดังนั้นการศึกษาภาษาจึงเป็นการศึกษาวัฒนธรรมของชนชาติไทย ภาษาที่ปรากฏในแต่ละถิ่นที่อยู่ของไทยย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทั้งด้านเสียง ถ้อยคำ สำเนียง และการใช้ภาษา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ ของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ

คำบริภาษ เป็นภาษาอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้ในชีวิตประจำวันตามถิ่นต่าง ๆ ที่ใช้แตกต่างกันไป ลักษณะของถ้อยคำมักใช้ถ้อยคำแบบตรงไปตรงมาและการใช้ความเปรียบเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน โดยคำว่า “บริภาษ” ตามความหมายพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่ากล่าวติเตียน กล่าวโทษ คำว่า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) อนึ่ง วิไล ธรรมวาจา (2549) ได้กล่าวไว้ว่าคำบริภาษไม่ใช่คำคำที่หยาบคาย หากแต่เป็นถ้อยคำที่มีการพรรณนาเปรียบเทียบของต่ำ ๆ ให้กระทบผู้ที่ถูกกล่าว ซึ่งจัดว่าเป็นวรรณกรรมมุขปาฐะประเภทหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดของคนในสังคมว่าสิ่งใดบ้างที่คนในสังคมไม่ปรารถนาได้พบเห็น นอกจากนี้ แอลัน และเบอร์ริดจ์ (Allan, Burridge, 2006) กล่าวถึงคำบริภาษว่าเป็นการกล่าวคำดูถูกดูหมิ่นผู้อื่นเพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกเจ็บปวดหรือเสื่อมเสียชื่อเสียง

ในภาษาไทยถิ่นเหนือมีคำบริภาษปรากฏอยู่ในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมาก ซึ่งถ้อยคำเหล่านี้ถือว่าการแสดงออกถึงธรรมชาติของการใช้ภาษาของมนุษย์ กล่าวคือเป็น การระบายอารมณ์ไม่พอใจ โกรธเกลียด ของผู้พูด ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่ออารมณ์และความรู้สึกของผู้ฟัง เป็นที่นาสังเกตว่าลักษณะของคำบริภาษของภาษาไทยถิ่นเหนือ มักจะเกี่ยวข้องกับสัตว์ อวัยวะในร่างกายชาติกำเนิด และความเชื่อ เป็นต้น ยกตัวอย่างเช่น วอก ควายหมา แก่นแดด ฮูซี่ จ้าดหมา ลาว ผีกะ เป็นต้น ซึ่งคำเหล่านี้สามารถสะท้อนความรู้สึก ความคิด รวมถึงสะท้อนค่านิยมและวัฒนธรรมของผู้พูดได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้ในภาษาไทยถิ่นเหนือ ยังมีการใช้คำว่า “ลาว” ในการบริภาษ เช่น “ตัวยังมาแต่งตัวลาวแต่ตัว” ลาว ในบริบทนี้หมายถึง บ้านนอก ไม่ทันสมัย มีน้ำเสียงในเชิงประชดประชัน และ ดูถูกเหยียดหยามผู้ฟัง แสดงให้เห็นว่ามีการให้ความหมายของคำว่าลาวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งในอดีต คำว่า “ลาว” ในสำนึกของคนล้านนามีความหมายสูงส่ง ใช้เป็นคำนำหน้าชื่อผู้ปกครองเมืองหรือกษัตริย์ที่มีฐานันดรเหนือสังคม ซึ่งต่อมาก็ได้มีคำนำหน้าชื่ออื่นแทน ได้แก่คำว่า พญา ขุน ท้าว และปัจจุบันมีการใช้คำว่า “ลาว” เรียกคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือและผู้คนในประเทศลาว แต่ในปัจจุบันเป็นยุคที่คนชนบทนิยมอพยพเข้าไปทำงานที่กรุงเทพฯ เพื่อแสวงหาโอกาสและช่องทางการหารายได้ โดยเฉพาะคนภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมักถูกเรียกว่าคนลาว ด้วยสภาพของคนอีสานที่อพยพเข้าเมืองกรุงอาจแต่งตัวไม่โก้หรูในมุมมองของคนกรุงเทพฯ จึงทำให้คำว่า “ลาว” ถูกแทนที่ด้วยความหมายว่าเป็นคนจน สะท้อนให้เห็นว่าโลกทัศน์ของคนล้านนาในปัจจุบันมีการให้ความหมายของคำว่าลาวในเชิงดูถูก ดูหมิ่น จนเกิดเป็นคำบริภาษที่มีใช้ในภาษาไทยถิ่นเหนือ

อำเภอดอกคำใต้ เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพะเยา อยู่ห่างจากจังหวัดพะเยา ประมาณ 14 กิโลเมตร ตั้งอยู่ทางตอนกลางของจังหวัดมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ได้แก่ ทิศเหนือติดกับอำเภอป่าแดด จังหวัดเชียงราย ทิศใต้ติดกับอำเภอสอง จังหวัดแพร่ และอำเภองาว จังหวัดลำปาง ทิศตะวันออกติดต่อกับอำเภอร้อง อ่างทอง และอำเภอเชียงม่วน ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอเมืองพะเยา และอำเภอภูกามยาว จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นพบว่าอำเภอดอกคำใต้มีวัฒนธรรมอันเก่าแก่ ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ประชากรในอำเภอดอกคำใต้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนซึ่งมักเรียกตนเองว่า “คนเมือง” ใช้ภาษาไทยถิ่นพะเยาในชีวิตประจำวัน และมักใช้คำบริภาษเมื่อต้องการเพื่อต่อว่า

คำทอ หรือคำหิพฤติกรรมและความคิดที่ไม่เหมาะสมของผู้อื่น เช่น คำว่า “สับปะหลัง” ใช้กล่าวตำหนิคนที่ จิตใจโลเล ไม่อยู่กับร่องกับรอย คำว่า “หมาสะเปา” ใช้กล่าวเพื่อประชดถึงรูปลักษณ์ คำว่า “ผญาปึก” ใช้ กล่าวเพื่อดูถูกสติปัญญาและความสามารถของคนที่ไม่เฉลียว เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าการใช้คำบริภาษของคนในสังคมแสดงให้เห็นถึงภาษาและความคิดเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน กล่าวคือภาษาสะท้อนให้เห็นถึงความคิดของผู้ใช้ภาษาผ่านการใช้นาภาษานั้น ๆ ดังที่ ชัยวดี ศรลัมพ์ (2557) ได้ จำแนกความหมายของคำ เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ความหมายตรง (Denotative meaning/Connotation) หมายถึง ความหมายประจำคำ ที่เป็นความหมายบ่งชี้สิ่งที่อ้างอิงไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมหรือสิ่งที่ป็นนามธรรม 2) ความหมายแฝง (Connotative meaning/Connotation) หมายถึง ความหมายที่เพิ่มขึ้นมานอกเหนือจากความหมายตรง เป็นความหมายอื่น ๆ ที่ใช้ในการสื่อสาร อาจเกิดจากลักษณะการใช้ภาษาทางสังคม อารมณ์ ความรู้สึก เป็นต้น และ 3) ความหมายเปรียบเทียบ (Figurative meaning) หมายถึง การนำความหมายประจำคำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบทำให้เกิดความหมายใหม่

นอกจากนี้ รังสิมา รุ่งเรือง (2560) ได้กล่าวถึงการศึกษาความหมายเปรียบเทียบตามแนวภาษาศาสตร์ ว่าเป็นการศึกษาความหมายของคำที่นำมาใช้เปรียบเทียบ กล่าวคือเป็นการนำความหมายประจำรูปมาใช้ในความหมายใหม่ โดยมีองค์ประกอบทางความหมายบางอย่างร่วมกันกับความหมายประจำรูป เพื่ออธิบายถึงสิ่งที่มีความหมายประจำรูปอธิบายได้ไม่ครอบคลุม เช่น การกล่าวถึงสิ่งที่ผู้รับสารไม่เคยพบมาก่อน หรือป็นสิ่งที่ป็นนามธรรม หรือเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นความหมายของข้อความที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

นักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องภาษากับความคิด ได้แก่ เอ็ดเวิร์ด ซาเพียร์ และเบนจามิน ลี วอร์ฟ (Sapir 1949 and Whorf, 1956 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ 2522: 20-32) ได้ให้แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับภาษาและการมองโลกว่า “มนุษย์มิได้มีชีวิตอยู่ตามลำพังในโลกที่เป็นกลาง (objective) หรือในโลกที่เต็มไปด้วยกิจกรรมทางสังคมอย่างที่เป็นที่เข้าใจกัน แต่มนุษย์ตกอยู่ภายใต้ความเมตตากฎหมายของภาษาที่ตนพูด ซึ่งได้กลายมาป็นสื่อการแสดงออกในสังคมของเขา ความคิดที่ว่ามนุษย์ปรับตัวให้เข้ากับความจริงในโลกโดยไม่ใช้ภาษาและที่ว่าภาษาเป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยแก้ปัญหาในการสื่อความหมายหรือการแสดงออกเท่านั้นล้วนแต่ป็นมายา ความจริงแล้วภาษาที่ชนแต่ละกลุ่มใช้เป็นประจําตนเองป็นผู้สร้างโลกที่แท้จริงขึ้นโดยชนกลุ่มนั้น ๆ ไม่รู้สึกตัว เราเห็น เราได้ยิน และรับรู้ประสบการณ์อื่น ๆ อย่างที่เป็นอยู่ เพราะภาษาที่ชุมชนเราใช้อยู่จนป็นนิสัย กำหนดและเลือกตีความหมายของประสบการณ์เหล่านั้นให้เรา โดยเราไม่มีทางเลือก”

จะเห็นได้ว่าทั้งซาเพียร์และวอร์ฟต่างก็ให้ความสำคัญกับเรื่องภาษา วัฒนธรรมและความคิด โดยเชื่อว่าภาษามีส่วนกำหนดระบบคิดของคนเราด้วย ดังนั้นการศึกษาภาษาและโลกทัศน์จะช่วยให้เราเข้าใจว่าผู้ใช้ภาษามองสังคมรอบ ๆ ตัวอย่างไร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาความหมายและโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาเพื่อแสดงให้เห็นว่าคำบริภาษมิใช่เป็นเพียงคำด่าหยาบคาย แต่ป็นผลผลิตทางภาษาที่แสดงออกถึงความคิด ความเชื่อ และการมองโลกของคนในสังคมล้านนา

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อศึกษาความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา
2. เพื่อศึกษาโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

วิธีดำเนินการวิจัยในการศึกษานี้มีขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) คัดเลือกจุดเก็บข้อมูล 2) คัดเลือกผู้บอกภาษา 3) เก็บข้อมูล 4) วิเคราะห์ข้อมูล และ 5) การสรุปผล

สำหรับการคัดเลือกจุดเก็บข้อมูลในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา ซึ่งมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้บอกภาษาดังนี้

1. มีอายุไม่น้อยกว่า 50 ปี
2. เป็นเพศชายและเพศหญิง จำนวน 10 คน แบ่งเป็นเพศชาย 5 คน และเพศหญิง 5 คน
3. มีภูมิลำเนาอยู่ในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา (โดยไม่เคยมีการย้ายถิ่นฐาน)
4. มีอาชีพคล้ายคลึงกันคือ อาชีพเกษตรกร รับผิดชอบในชุมชน หรือไม่ประกอบอาชีพ
5. ใช้ภาษาไทยถิ่นพะเยาในชีวิตประจำวัน
6. มีความเต็มใจที่จะให้ข้อมูล

เมื่อได้ผู้บอกภาษาตามเกณฑ์ที่กำหนดแล้ว เก็บรวบรวมข้อมูลคำบริภาษจากผู้บอกภาษาด้วยการใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการใช้คำบริภาษและบันทึกเสียง โดยถ่ายเสียงจากแถบบันทึกเสียงเป็นลายลักษณ์อักษรแบบคำต่อคำ จากนั้นบันทึกถ้อยคำที่เป็นภาษาเดิมของผู้บอกภาษาเป็นภาษาไทยกลาง โดยให้มีสำเนียงใกล้เคียงกับเสียงจริงของผู้บอกภาษามากที่สุด เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์และเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจโดยทั่วไป

จากนั้นเมื่อรวบรวมข้อมูลได้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องความหมายของคำ เพื่อจัดประเภทคำ (คำบริภาษ) โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนา ที่ผู้บอกภาษาได้ให้ความหมาย การใช้คำบริภาษ และตัวอย่างประโยคมาวิเคราะห์ ได้แก่ ถ้อยคำบริภาษแบบความหมายตรง และถ้อยคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ จากนั้นวิเคราะห์โลกทัศน์ที่สะท้อนจาก คำบริภาษ โดยผู้วิจัยใช้แนวคิดเรื่องโลกทัศน์วิเคราะห์โลกทัศน์ของชาวล้านนาผ่านคำบริภาษดังกล่าว เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความคิดความเชื่อและการมองโลกของคนล้านนาในบริบทสังคมล้านนา จากนั้นสรุปผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา

ผลและการอภิปรายผลการวิจัย (Results and Discussion)

การศึกษาความหมายและโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือของผู้พูดที่อาศัยอยู่ในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยใช้แนวคิดเรื่องความหมายของคำและโลกทัศน์เป็นแนวทางในการศึกษา ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

ความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา

ผลการศึกษาความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา พบว่าสอดคล้องกับการศึกษาคำบริภาษ ของทิพวัลย์ เหมรา และสุวัฒนา เลี่ยมประวัติ (2563) ที่ศึกษาความหมายของถ้อยคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสาน ได้แก่ ความหมายของคำบริภาษสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ คำบริภาษแบบความหมายตรง และคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ

1. คำบริภาษแบบความหมายตรง

คำบริภาษแบบความหมายตรง คือ คำที่มีความหมายตามรูปภาษาตามพจนานุกรม และมีความหมายที่เป็นคุณสมบัติประจำคำของรูปภาษาซึ่งเป็นที่เข้าใจและยอมรับในหมู่หรือสังคมของผู้ใช้ภาษาเดียวกัน โดยไม่ต้องมีการตีความ ได้แก่

1.1 คำบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ

รูปร่างลักษณะเป็นบุคลิกภายนอกที่แสดงออกมาให้ผู้อื่นได้เห็น ได้แก่ หน้าตา ผิวพรรณ ความสูง และรูปร่าง ซึ่งคำบริภาษเกี่ยวกับบุคลิกภายนอกเหล่านี้มักเป็นสิ่งที่คนมองว่าไม่ดีหรือผิดไปจากค่านิยมของสังคม ทำให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นจุดบกพร่องและสื่อความหมายไปในทางลบ นำมาใช้พูดล้อเลียน เยาะเย้ย ซึ่งทำให้ผู้ฟังรู้สึกเจ็บช้ำใจ เช่น

ตัวอย่างที่ 1

ตังบ่าท่าแต่ฮั่น้องเฮย ดำคี่ลี้จะอ้อ อี้แม่ตังบ่ไค้ม
(ดูยังงี้ก็ดูไม่ดีลูกเอ๊ย ตัวดำขนาดนี้ แม่ไม่ชอบ)

คำว่า “ดำคี่ลี้” หมายถึง สีดำเข้ม โดยมีคำบอกสีคือคำว่า “คี่ลี้” เป็นส่วนขยายเพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งจะใช้บริภาษคนที่มีลักษณะสีผิวดำเข้ม ไม่ชวนมอง จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาตำหนิรูปร่างลักษณะและแสดงความรู้สึกไม่พอใจที่บุตรสาวเลือกคนที่ไม่เหมาะสมกับตัวเอง นอกจากนี้ก็มีคำบริภาษในลักษณะความหมายดังกล่าวอีกเป็นจำนวนมาก เช่น ดำผิดำผัด ดำคึกตัก ดำคิมมิม ดำมุ่มมุ่ม เป็นต้น

1.2 คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรม

พฤติกรรม เป็นการกระทำหรืออาการที่แสดงออก ซึ่งหมายรวมถึงพฤติกรรมต่อสิ่งต่าง ๆ และพฤติกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะ ซึ่งคำบริภาษในกลุ่มนี้ส่วนมากเป็น ไปในเชิงต่อว่าและตำหนิ ถึงพฤติกรรมที่เป็นไปในทางลบ และไม่เป็นที่ยอมรับของสังคม แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่

1.2.1 คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรมการพูด

ส่วนใหญ่คำบริภาษที่เกี่ยวกับพฤติกรรมการพูดมักใช้ต่อว่าคนที่พูดจาไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ พูดจาหยาบค้าย หรือพูดจาโอ้อวด ได้แก่ ซี้โว อู้ววดหลวก ซี้ฮู้ อู้ไหนบ่อมีหั้น ปั้นบ่อกปั้นแบ็ก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 2

บ้านิไปมาซี้ฮู้ ฮาซี้ค่านฟัง
(เธอไม่ต้องพูดมาก ฉันท้เกลียดฟัง)

จากตัวอย่าง คำว่า “ซี้ฮู้” หมายถึงลักษณะคนที่พูดมาก พูดเกินความจำเป็น มีความหมายกลาง ๆ มักใช้ตำหนิพฤติกรรมการพูดของคนทีพูดมากซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกรำคาญและเบื่อหน่าย

ตัวอย่างที่ 3

อินันเป็นคนหยิ่งจะใด อุโหนบมีหัน

(เธอเป็นคนยังงั้นนะ พูดแล้วไม่รักษาคำพูด)

จากตัวอย่าง คำว่า “อุโหนบมีหัน” หมายถึงลักษณะคนที่พูดหรือสัญญาอะไรไว้แล้วไม่ทำตามในสิ่งที่พูด มีความหมายในเชิงตำหนิคนที่พูดหรือให้คำมั่นสัญญาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วไม่รักษาคำพูด ซึ่งทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกไม่พอใจ

1.2.2 คำบริภาษเกี่ยวกับกิจกรรมารยาท

คำบริภาษที่เกี่ยวกับกิจกรรมารยาทมักจะกล่าวถึงพฤติกรรมการแสดงออก เช่น การยืน การเดิน การนั่ง การกิน การวางตัว เป็นต้น ซึ่งคำบริภาษในกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นเชิงต่อว่าและตำหนิถึงพฤติกรรมที่เป็นไปในทางลบ ได้แก่ จะหลัวจะกั้วม สลิดตก ซี้กะต่ายกัน เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 4

เป็นลูกแม่ญิงไปยะตัวจะหลัวจะกั้วม ไผมาหันใส่มันบ่อดี

(เป็นลูกผู้หญิงอย่าทำตัวกระโดกกระเดก ใครมาเห็นแล้วมันไม่ดี)

จากตัวอย่าง คำว่า “จะหลัวจะกั้วม” หมายถึงกิจกรรมารยาทของคนที่มีกิริยาไม่เรียบร้อย ไม่มีความเป็นกุลสตรี กระโดกกระเดก มีความหมายในเชิงตำหนิคนที่มีความประพฤติและมารยาทไม่เรียบร้อย

ตัวอย่างที่ 5

อินันตึงสลิดตก หื้อทำเป็นดี

(ผู้หญิงคนนี้ชอบให้ทำผู้ชาย)

จากตัวอย่าง คำว่า “สลิดตก” หมายถึงกิจกรรมารยาทของคนที่ชอบให้ทำฝ่ายตรงข้าม เช่น ส่งสายตาเย้ายวน มีท่าทีที่ดึงดูดเพศตรงข้าม ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้กับผู้หญิงที่มีพฤติกรรมดังกล่าวในเชิงตำหนิถึงกิจกรรมารยาทที่แสดงออกจนเกินงาม

ตัวอย่างที่ 6

บ้านมันซี้กะต่ายกันแต่ว่า กินจนหมดตึงบ่เหลือหื้อไผ

(ผู้ชายคนนี้ทำไม่ตะกละตะกลาม รับประทานคนเดียวจนหมดไม่เหลือไว้ให้ใครเลย)

จากตัวอย่าง คำว่า “ซี้กะต่ายกัน” หมายถึงกิจกรรมารยาทของคนที่รับประทานอาหารมูมมาม รับประทานปริมาณมากเกินไป ซึ่งส่วนใหญ่มักใช้กับคนที่มีความประพฤติดังกล่าวในเชิงตำหนิถึงกิจกรรมารยาทที่ไม่สุภาพในการรับประทานอาหาร

1.2.3 คำบริภาษเกี่ยวกับลักษณะนิสัย

คำบริภาษที่เกี่ยวกับลักษณะนิสัยมักจะกล่าวถึงพฤติกรรม การปฏิบัติตนที่ไม่ควรปฏิบัติ เช่น เป็นคนเกียจคร้าน ตระหนี่ถี่เหนียว กลับกโลก ชอบดื่มสุรา เป็นต้น ซึ่งคำบริภาษในกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นเชิงต่อว่าและตำหนิถึงพฤติกรรมที่เป็นไปในทางลบ ได้แก่ คำว่า ชี้อ่านหลง ชี้อี้ชี่ถี่ สับปะหลี่ ชี้อี้หล้าเมาแค เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 7

บ่าชี้อ่านหลง บะยะเวียกยะก่าน

(คนชื้อเกียจ ไม่ทำงาน)

จากตัวอย่าง คำว่า “ชื้ออ่านหลง” หมายถึงพฤติกรรมของคนที่มีลักษณะนิสัยเกียจคร้าน ไม่ประกอบอาชีพ คำบริภาษดังกล่าวมักกล่าวในเชิงตำหนิถึงคนที่ไม่ทำมาหากิน รักความสบาย

ตัวอย่างที่ 8

มันเป็นคนชื้อชี่ถี่ ลูกหลานตึงบ่เข้าใกล้

(เขาเป็นคนตระหนี่ถี่เหนียว ลูกหลานไม่มีใครอยากเข้าหา)

จากตัวอย่าง คำว่า “ชื้อชี่ถี่” หมายถึงพฤติกรรมของคนที่มีลักษณะนิสัยชื้อเหนียว ไม่เอื้อเฟื้อแบ่งปันผู้อื่น คำบริภาษดังกล่าวมักกล่าวในเชิงตำหนิถึงคนที่ไม่รู้จักแบ่งปัน และตระหนี่ถี่เหนียว

ตัวอย่างที่ 9

คนสับปะหลี่อย่างสูตึงบ่มีใผ่เชื้อแหลละ

(คนกลับกโลกอย่างคุณไม่มีใครเขาเชื้อหรือ)

จากตัวอย่าง คำว่า “สับปะหลี่” หมายถึงพฤติกรรมของคนที่ชอบกลับกโลก กล่าวคือเปลี่ยนใจไปมาจนเอาแน่เอานอนไม่ได้ คำบริภาษดังกล่าวมีความหมายในทางลบ มักกล่าวในเชิงตำหนิถึงคนที่จิตใจโลเล ไม่อยู่กับร่องกับรอย

ตัวอย่างที่ 10

คนชื้อหล้าเมาแค จะไปเอาอย่างมันน่อ

(อย่าไปเอาเยี่ยงอย่างคนชื้อเมา)

จากตัวอย่าง คำว่า “ชื้อหล้าเมาแค” หมายถึงพฤติกรรมของคนที่ชอบดื่มสุราในปริมาณมาก ดื่มเป็นประจำจนติดเป็นนิสัย คำบริภาษดังกล่าวมีความหมายในทางลบ มักกล่าวในเชิงตำหนิถึงคนที่ชอบดื่มสุรา ซึ่งอาจส่งผลเสียต่องานและการดำเนินชีวิตได้

1.3 คำบริภาษเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ

คำบริภาษที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถ กล่าวถึงการประเมินค่าของสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ ซึ่งคำบริภาษในกลุ่มนี้ส่วนมากเป็นไปในเชิงตำหนิถึงพฤติกรรมของคนที่ไม่ฉลาด ซึ่งมีความหมายเป็นไปในทางลบ ได้แก่ ง่าว สึงตึง ผญาปึก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 11

คงหยั่งมาง่าว สอบกี่รอบ ๆ ก็ผ่านไปอย่างเป็น
(ทำไมเธอถึงโง่แบบนี้ สอบกี่รอบ ๆ ก็ไม่ผ่านเหมือนคนอื่นสักที)

จากตัวอย่าง คำว่า “ง่าว” หมายถึง โง่ ไม่สามารถสอบผ่านตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ได้ แม้ว่าจะสอบหลายครั้งก็ตาม เป็นคำบริภาษที่ใช้ดูถูกสติปัญญาและความสามารถของคน ๆ นั้น นอกจากนี้ยังมีคำบริภาษว่า “ง่าวโง่งง่าว” หมายความว่า โง่มาก ใช้ในกรณีที่ผู้พูดต้องการเน้นย้ำให้ผู้ฟังเข้าใจว่าคนที่ถูกบริภาษนั้นโง่ในระดับมากที่สุด

ตัวอย่างที่ 12

หยั่งมาสิ่งตึงแต่ว่า เป็นวាប់ชอบ ๆ ก่มาไค่หวนเป็นอยู่
(ทำไมถึงโง่อย่างนี้ เขาบอกว่าไม่รักก็ยังไม่ยุ่งเกี่ยวกับเขา)

จากตัวอย่าง คำว่า “สิ่งตึง” หมายถึง โง่ ไม่เข้าใจในสิ่งที่ผู้อื่นบอก เป็นคำบริภาษที่ใช้ดูถูกสติปัญญาและความสามารถของคน ๆ นั้น

ตัวอย่างที่ 13

ไ้อ่หล้ามึงหยั่งมาผญาปึกแต่ว่า
(ลูกเอ๋ยทำไมถึงโง่ขนาดนี้)

จากตัวอย่าง คำว่า “ผญาปึก” หมายถึง โง่ ในระดับมาก มาจากคำคำว่า “ผญา” ที่หมายถึง ปัญญา กับคำว่า “ปึก” ที่หมายถึง โง่ เป็นคำบริภาษที่ใช้ดูถูกสติปัญญาและความสามารถของคนที่ปัญญาทึบ ไม่สามารถเข้าใจอะไรได้ง่าย ๆ

2. คำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ

คำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ คือ คำที่มีผู้บริภาษเปรียบเทียบหรือเทียบเคียงผู้ถูกบริภาษกับสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่าคล้ายกันหรือเหมือนกัน ได้แก่ เปรียบเทียบกับ สัตว์ พืช อวัยวะ ผิ ของใช้ หรือความเชื่อ เป็นต้น จากการศึกษาค้นคว้าคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ แบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1 คำบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ

การบริภาษรูปร่างลักษณะโดยความหมายเปรียบเทียบเป็นการเปรียบเทียบรูปร่างลักษณะกับสิ่งต่าง ๆ เป็นการให้ความหมายเชิงอุปลักษณ์ที่ทำให้สิ่งที่เป็นามธรรมเห็นเป็นรูปธรรม หรือแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ที่ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น ได้แก่ หมาสะเปา เหล็กหมก สูงเหลือเฟดเหลือผี สะสมัดตั้ง อังกัดเมา เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 14

เปิงเต้เต้อ อีนิบได้รางวัลกับเป็นอย่างหมาสะเปามาแล้ว
(ถึงว่า เธอไม่ได้รางวัลอย่างใครเขา เพราะตัวเธอเตี้ยมาก ๆ นี่เอง)

คำว่า “หมาสะเปา” หมายถึง สุนัขพันธุ์เล็กที่มีขนาดเล็กและน้ำหนักตัวน้อยจึงถูกนำมาเปรียบกับรูปร่างลักษณะของคนที่มีความรูปร่างเล็ก ไม่สูงมาก จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อประชดถึงรูปร่าง โดยมีความหมายเชิงดูถูก

ตัวอย่างที่ 15

ผัว่อสมคำอย่างเหล็กหมก เขาตึงบ่กล้าไปใกล้
(สามีของนางสมตัวดำมาก จนไม่มีใครอยากเข้าใกล้)

คำว่า “เหล็กหมก” หมายถึง ตัวดำ เหมือนกับเหล็กที่ไหม้ไฟ ถูกนำมาใช้บริภาษคนที่มีลักษณะผิวดำ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อประชดถึงรูปลักษณ์ของคน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูถูก

ตัวอย่างที่ 16

แอ!!! หน้าอย่างจ๋อน
(ยี้ หน้าตาดูไม่ได้เลย)

คำว่า “จ๋อน” หมายถึง สัตว์ชนิดหนึ่งคล้าย ๆ กับพังพอน อีเห็น ซึ่งใบหน้าของมันจะออกแหลม ๆ มักใช้บริภาษคนที่มีใบหน้าขนาดเล็ก ยาว ซึ่งไม่เหมือนกับผู้หญิงในอุดมคติล้านนาที่ต้องมีใบหน้าที่อัมเิบ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อประชดถึงรูปลักษณ์ของคน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูถูก

ตัวอย่างที่ 17

หุ่นมึงตึงงามอี อย่างสะลิมัดตั้ง
(รูปร่างเธอดีมาก เหมือนกับฟูกที่มัดแล้วตั้งขึ้น)

คำว่า “สะลิมัดตั้ง” หมายถึง ฟูกหรือที่นอนที่มัดแล้วเอาตั้งขึ้น จะมีลักษณะเป็นปล้อง ๆ มักใช้บริภาษคนที่มีรูปร่างอวบอ้วนกว่าคนทั่วไป มองดูเหมือนฟูกเป็นชั้น ๆ มีรูปร่างที่ท้วมตัน คล้ายกับฟูกที่ถูกมัดไว้ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาประชดประชันเพื่อเหยียดหยันถึงรูปลักษณ์ของคนที่มีรูปร่างอ้วน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูหมิ่น

ตัวอย่างที่ 18

ลูกอีหล้ามาแอ่วหาแม่มันบ้านหั้น บัดโฮโฮ รัมโมสังโข สูงเหลือเผดเหลือผีก่อน
(ลูกนางหล้ามาเยี่ยมแม่ของเขที่บ้าน สูงมาก ๆ เลย)

คำว่า “สูงเหลือเผดเหลือผีก่อน” หมายถึง สูงมาก สูงกว่าคนธรรมดาทั่วไป สูงเกินงาม มักใช้บริภาษคนที่มีความสูงมากเกินไป เปรียบได้กับผีเปรต ที่มีลักษณะสูง แลดูน่ากลัว จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อบ่งชี้ถึงรูปลักษณ์ของคน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูหมิ่น

ตัวอย่างที่ 19

อึ้งกั๊ดเมา แต่งหย่องจะใดก่อตึงบ่ดีบ่ดัก
(คนอ้วน จะแต่งตัวอย่างไรก็ดูไม่ดี)

คำว่า “อึ้งกั๊ดเมา” หมายถึง คนที่มีรูปร่างอวบอ้วนจนดูไม่ดี มักใช้บริภาษคนที่มีรูปร่างอ้วนอย่างเห็นได้ชัด เปรียบได้กับอึ้งอ่ำที่กินแหม่งเมาเข้าไปจนเต็มท้อง จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อบ่งชี้ถึงรูปลักษณ์ของคน โดยมีน้ำเสียงเชิงดูหมิ่น

2.2 คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรม

คำบริภาษที่เกี่ยวกับพฤติกรรมคือการเปรียบเทียบพฤติกรรมการแสดงออกของคนกับสิ่งต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นพฤติกรรมที่สังคมมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่

2.2.1 คำบริภาษเกี่ยวกับพฤติกรรมการพูด

คำบริภาษที่เปรียบเทียบกับพฤติกรรมการพูด เป็นการเปรียบเทียบพฤติกรรมการพูดของบุคคลกับสิ่งต่าง ๆ โดยสื่อความถึงคนที่พูดมาก พูดจาไม่ดี พูดไม่ไพเราะ พูดไร้สาระ พูดโกหก เป็นต้น ได้แก่คำว่า ปากอย่างวอก ปากแป้น ปากหมา ก้าอย่างผีสอน ปากบอนหนองซอก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 20

ปากอย่างวอกก้าแล้ว กูตึงบไคร่อยู่ด้วย

(พูดจาไม่ไพเราะเลย ฉันเลยไม่อยากพูดด้วย)

คำว่า “ปากอย่างวอก” หมายถึง การพูดจาที่ไม่ดี หมายถึงลักษณะของคนที่มีปากไม่ดี มีการใช้คำว่า “วอก” ที่หมายถึงสิ่งที่มีพฤติกรรมที่ชอบสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น มาเป็นความเปรียบ โดยใช้ในการเปรียบเทียบเกี่ยวกับพฤติกรรมการพูดของคนที่มีปากไม่ดี จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิถึงพฤติกรรมการพูด โดยมีน้ำเสียงเชิงตำหนิ

ตัวอย่างที่ 21

มึงนียังมาปากแป้นแต่ว่า

(เธอทำไมชอบพูดต่อแหลแบบนี้)

คำว่า “ปากแป้น” หมายถึง การพูดโกหก ตลบตะแลง พูดไม่จริง หมายถึงลักษณะของคนที่มีพูดต่อแหล มีการใช้คำว่า “แป้น” ที่หมายถึงลักษณะของสิ่งที่รูปร่างแบน กล่าวคือผิดไปจากรูปร่างเดิม มาเป็นความเปรียบ โดยใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับพฤติกรรมการพูดของคนที่มีปากไม่จริง พูดแบบใส่สีตีไข่ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิถึงพฤติกรรมการพูด

2.2.2 คำบริภาษเกี่ยวกับลักษณะนิสัย

คำบริภาษที่เปรียบเทียบกับลักษณะนิสัย เป็นการเปรียบเทียบลักษณะนิสัยของบุคคลกับสิ่งต่าง ๆ โดยสื่อความถึงคนที่มีลักษณะนิสัยไม่ดี ได้แก่ ต้อรัน โกหก ชอบแย่งคนรักของผู้อื่น ไม่รู้จักยับยั้งชั่งใจ เป็นต้น ได้แก่คำว่า ผีเผด ผียักษ์ หัววอก กะหรี ลัวะบ่เกยปะ สวอกอย่างหมา สันดานหมา วอกนั๊ก เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 22

ผ่อป่าผียักษ์หม่นเลาะ ไปไล่ตีเป็นแหลละ

(ดูเด็กต้อพวกนั้นสิ ไปไล่รุมชกต่อยคนอื่นอีกแล้ว)

จากตัวอย่าง คำว่า “ป่าผียักษ์” หมายถึงคนที่ต้อรัน ชอบกระรานผู้อื่น วางตัวเป็นนักเลง โดยการใช้คำว่า “ผียักษ์” ที่หมายถึงผีร้ายที่โหดแค้นมนุษย์ มีพฤติกรรมดุร้าย จึงถูกใช้ความหมายในเชิงเปรียบเทียบกับคนที่มีพฤติกรรมชอบความรุนแรง ดุร้าย ต้อรัน ไม่เชื่อฟังใคร จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิคนที่มีความผิดดังกล่าว

ตัวอย่างที่ 23

คนหัววอกอย่างสู บ่ต้องมาอู้ จะได้อำก่บ่เจื้อ
(คนที่มีนิสัยชอบโกหกหลอกลวง ไม่ต้องมาพูด ยังใจฉันทก็ไม่เชื่อ)

จากตัวอย่าง คำว่า “หัววอก” หมายถึงคนที่ชอบโกหกหลอกลวงผู้อื่น โดยการใช้คำว่า “วอก” ที่หมายถึงลิง ซึ่งมีพฤติกรรมอยู่ไม่นิ่ง ดูท่าทางไม่น่าไว้ใจ จึงถูกใช้ความหมายในเชิงเปรียบเทียบกับคนที่มีพฤติกรรมที่น่าไว้วางใจ ชอบโกหกผู้อื่น จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิคนที่มีความผิดดังกล่าว

2.3 คำบริภาษเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถ

คำบริภาษที่เปรียบเทียบกับความรู้ ความสามารถ เป็นการเปรียบเทียบความรู้ความสามารถของบุคคลกับสิ่งต่าง ๆ โดยสื่อความถึงคนที่ไม่ฉลาด ได้แก่ ควาย สะตวง ง่าว เหลือควาย บะเต็มบาท บะเต็มแถบ เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 24

บ่ควายสะตวงนี้หนา มันตึงบ่มีกำกิด
(คนโง่แบบนี้ ไม่สามารถคิดทำในสิ่งดี ๆ ได้)

จากตัวอย่าง คำว่า “ควายสะตวง” หมายถึงโง่มาก โดยการใช้คำว่า “ควายสะตวง” ที่หมายถึงรูปปั้นควายที่อยู่ในพิธีกรรมของชาวล้านนา โดยปกติ “ควาย” มักถูกใช้ความหมายในเชิงเปรียบเทียบกับคนโง่อยู่แล้ว เพราะถูกเลี้ยงเอาไว้ใช้งานและถูกกำกับโดยมนุษย์ หากแต่คำว่า “ควายสะตวง” นั้น เป็นควายที่เป็นดินปั้น ไม่สามารถเคลื่อนไหวใด ๆ ได้ ไม่มีสมองเอาไว้คิด จึงใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของคนที่โง่มาก ๆ จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อดูถูกคนที่โง่เขลาเบาปัญญา

ตัวอย่างที่ 25

บ้านี้ท่าจะบะเต็มแถบ ชอบแก้ผ้าหือเป็นผ่อ
(คนนี้ท่าจะสติไม่สมประกอบชอบแก้ผ้าต่อหน้าคนอื่น)

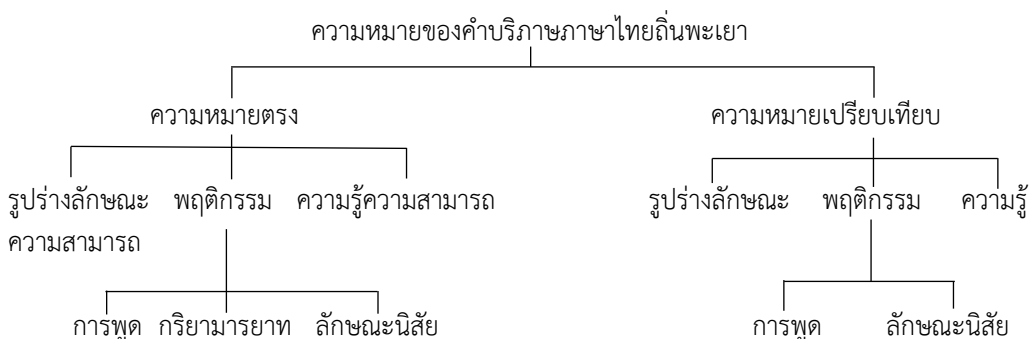
จากตัวอย่าง คำว่า “บะเต็มแถบ” หมายถึงคนที่ทำอะไรผิดแผกไปจากสังคม มีการใช้คำว่า “แถบ” ที่หมายถึง ซีก ด้าน ในลักษณะที่เต็มพื้นที่ เช่น แถบซ้าย ก็คือบริเวณด้านซ้ายทั้งหมด ส่วนคำว่า “บะเต็มแถบ” นั้น ถูกมาใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับพฤติกรรมของคนที่มีสติไม่สมประกอบ กล่าวคือ มักแสดงพฤติกรรมที่แปลก ๆ ผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิคนที่มีความผิดดังกล่าว ซึ่งถูกนำไปใช้ในความหมายเดียวกันกับคำว่า “ไม่เต็มบาท”

ตัวอย่างที่ 26

บ้านี้ท่าจะบะเต็มบาท บ่ต้องไปถ้อสามัน
(คนนี้ท่าจะสติไม่สมประกอบ ไม่ต้องไปเอาความกับมัน)

จากตัวอย่าง คำว่า “บะเต็มบาท” หมายถึงคนที่ทำอะไรผิดแผกไปจากสังคม มีการใช้คำว่า “บาท” ที่หมายถึง มาตรการของเงิน ส่วนคำว่า “บะเต็มบาท” นั้น ถูกนำมาใช้ในความหมายเปรียบเทียบกับ

กับพฤติกรรมของคนที่มีความสติไม่สมบูรณ์ ประกอบ เหมือนกับจำนวนเงินที่ไม่ครบถ้วน กล่าวคือ มักแสดงพฤติกรรมที่แปลก ๆ ผิดไปจากบรรทัดฐานของสังคม จากตัวอย่างผู้บริภาษสื่อเจตนาเพื่อตำหนิคนที่มีความผิดดังกล่าวดังกล่าว จะเห็นได้ว่าความหมายของคำบริภาษแบ่งได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ คำบริภาษแบบความหมายตรงและคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบ ซึ่งคำบริภาษแบบความหมายตรงส่วนใหญ่มักเป็นการบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ และพฤติกรรม ส่วนคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบนั้น นอกจากเป็นการบริภาษเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะ และพฤติกรรมแล้ว ยังใช้บริภาษเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถซึ่งแสดงให้เห็นถึงการใช้ภาษาและความคิดของผู้ใช้ภาษา สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

โลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษภาษาไทยถิ่นพะเยา

จากการศึกษาคำบริภาษภาษาไทยถิ่นพะเยา พบว่า คำบริภาษภาษาไทยถิ่นพะเยาได้สะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การให้ความเคารพบรรพบุรุษ การให้ความสำคัญกับเรื่องสติปัญญา การให้ความสนใจในเรื่องเพศ การมีความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย และการจัดลำดับความสำคัญในเรื่องของการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการมองโลกรอบตัวของผู้ที่พูดผ่านการใช้ภาษา สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องภาษากับความคิดของ เอ็ดเวิร์ด ซาเพียร์ และเบนจามิน ลี วอร์ฟ (Sapir 1949 and Whorf, 1956 อ้างถึงใน อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ 2522: 20-32) ดังจะอธิบายต่อไปนี้

1. การให้ความเคารพบรรพบุรุษ

คนล้านนาให้ความสำคัญเรื่องการเคารพบุพการีและบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก โดยเปรียบเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเปรียบเสมือนพระในบ้าน ที่ควรแก่การเคารพบูชา หากมีใครนำเอาบุพการีและบรรพบุรุษไปว่ากล่าวในทางเสียหาย อาจสร้างความเจ็บแค้นให้ผู้ฟังเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริภาษที่เกี่ยวข้องไปถึงความตายและการเปรียบเทียบบุพการีให้เป็นเสมือนสัตว์ ก็ยิ่งสร้างความเจ็บแค้นให้กับผู้ฟังเป็นอย่างมาก เพราะนอกจากจะดูหมิ่นไม่ให้เกียรติแล้ว ยังหมายถึงการลดคุณค่าของบุพการีของผู้ฟังด้วย ดังตัวอย่างคำบริภาษ เช่น ป้อคิงหยั่งบ่าจาดง่าว ป้อคิงต่าย บ่าหีแม่ ป้อเผ่าคิงกา บ่าจาดหมา บ่มีสกุลรุนชาติ แม่คิงกา ป้อแม่บ่สั่งบ่สอน หาป้อหาแม่คิงหยั่ง บ่าเจ้าหมู่เจ้าหมา เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าคำบริภาษมิได้บริภาษผู้ฟังเพียงคนเดียว แต่บริภาษไปถึงบิดามารดา บรรพบุรุษ รากเหง้าตระกูล เช่น บ่าจาดหมา บ่าเจ้าหมู่เจ้าหมา เป็นต้น ซึ่งการบริภาษลักษณะนี้จะทำให้ผู้ถูกบริภาษรู้สึกเจ็บปวดมากที่สุดกว่าการถูกบริภาษในลักษณะอื่น ๆ

2. การให้ความสำคัญกับเรื่องสติปัญญา

คำบริภาษมักจะกล่าวถึงความบกพร่องของบุคคลในด้านสติปัญญาที่ไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็ไม่สามารถเรียนรู้ ไม่สามารถทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความผิดปกติไปจากค่านิยมของสังคม ซึ่งเมื่อนำมาใช้เป็นถ้อยคำบริภาษ ก็ยิ่งเป็นการหมิ่นเกียรติและสร้างความขุ่นแค้นใจให้กับผู้ฟัง อาทิ บำปู้ดซีแลน บำหู้ฟ้าหู้ผี อีง่าว บำเต็มบาท บำสิ่งตึง บำเต็มเต็ง บำควายสะตวง ง่าวต่าย บำหน้าเขอะ บำมีกำกิด บะหลวก บำผญาปัก ง่าวใบ้งาวง่าว เป็นต้น

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการใช้คำบริภาษในลักษณะของความรู้สติปัญญา ซึ่งโดยปกติแล้วการถูกบริภาษด้วยการกล่าวว่าไร้สติปัญญา ก็สามารถสร้างความเจ็บแค้นได้เป็นอย่างมาก แต่การใส่รายละเอียดของความไร้สติปัญญาว่าอยู่ในระดับไหน ก็ยิ่งสร้างระดับความเจ็บแค้นเพิ่มเข้าไปได้มากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน สะท้อนให้เห็นว่าคนล้านนาให้ความสำคัญกับเรื่องของสติปัญญา บุคคลใดที่มีความรู้ความสามารถก็จะได้รับการยกย่อง ในทางตรงข้ามหากบุคคลใดด้อยสติปัญญา หรือมีประพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ก็จะถูกคนในสังคมมองว่าเป็นคนที่ไร้สติปัญญา และไม่น่าคบหา

3. การให้ความสนใจในเรื่องเพศ

โลกทัศน์เรื่องเพศ แสดงให้เห็นถึงความสนใจในเรื่องเพศ และอวัยวะในที่ลับ โดยการกล่าวถึงเรื่องเพศนั้นถือเป็นเรื่องที่หยาบคาย ไม่เหมาะสม อีกทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึกอับอายแก่ผู้ฟัง ดังตัวอย่างคำบริภาษ เช่น บำหัวควย บำแก่นไห้ บำแก่นแตด ฮูซึกุณี เป็นต้น

จากตัวอย่างจะแสดงให้เห็นถึงการใช้คำบริภาษที่เกี่ยวข้องกับอวัยวะเพศ ซึ่งถือเป็นของต่ำและไม่สุภาพเป็นอย่างมาก ผู้ฟังอาจมีความรู้สึกเจ็บแค้นมากยิ่งขึ้นเมื่อถูกบริภาษด้วยคำที่สื่อถึงของต่ำ ตลอดจนสร้างความรู้สึกอับอายขายหน้าให้แก่ผู้ฟังด้วย หากสิ่งที่บริภาษออกมาเป็นการกระทบกระเทียบผู้ฟังโดยตรง

4. การมีความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย

โลกทัศน์เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย คือการพิจารณาว่าชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องผีและความตายสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่โบราณ ในขณะที่ยังไม่มีความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์ ไม่มีการพิสูจน์ความจริงของเรื่องนั้น ๆ ดังตัวอย่างคำบริภาษ เช่น บำผีเผด บำต่าย-ใช้ต่ายเมย บำผียักซ์ บำต่ายตุ้มปัด บำผีต่าย บำนั่งตายนอนต่าย บำผีดิบ บำต่ายโงง บำผีสิ่ง บำปันท่าย บำหม่อนะฮอก บำผีกินหัว อีพาย บำหน้าผี บำต่ายโก๋ต่ายปอง อีต่ายเหงา บำต่ายกิดต่ายไก่อ๋ บำต่ายหลู เป็นต้น

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าการบริภาษถึงผีและความตายเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ดังนั้นการใช้คำบริภาษในกลุ่มนี้ จึงเป็นเสมือนกับการเปรียบเทียบว่าผู้ฟังเป็นพวกที่น่ากลัว มีความแตกต่างจากความเป็นมนุษย์ อีกนัยหนึ่งสะท้อนความคิดที่ว่าเป็นผู้ที่ไม่ได้อยู่ในระดับเดียวกับมนุษย์ ซึ่งเป็นการบริภาษที่สร้างความรู้สึกโกรธแค้นและลดทอนคุณค่าความเป็นคนไปในตัวด้วย

5. การจัดลำดับความสำคัญในเรื่องของการประกอบอาชีพ

โลกทัศน์เรื่องการประกอบอาชีพ ได้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของอาชีพต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะที่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบ มักจะถูกนำมาใช้ประกอบกรบริภาษได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างคำบริภาษ เช่น บำหัวหมอ อีกะหรี่ เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเลือกเอาคุณลักษณะเฉพาะของอาชีพต่าง ๆ มาเป็นองค์ประกอบของคำบริภาษ ได้ช่วยสะท้อนบุคลิกลักษณะของผู้ฟังไปในตัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณลักษณะด้านลบที่แฝงมากับอาชีพดังกล่าว จะส่งผลให้เกิดเป็นความขุ่นเคืองใจแก่ผู้ฟังได้ เช่น กะหรี เป็นอาชีพที่สังคมมองว่าเป็นอาชีพระดับล่าง ไร้เกียรติ ใช้เรื่อนร่างในการแลกเงิน เป็นต้น

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าการศึกษาโลกทัศน์ (world view) ผ่านคำบริภาษในภาษาไทยถิ่นพะเยา แสดงให้เห็นภาพของคนในสังคมล้านนาว่าพวกเขามองตัวเองและความสัมพันธ์ของตัวเองกับสภาพรอบตัวอย่างไร ตลอดจนการพยายามทำความเข้าใจว่าเขามองสังคมและโลกรอบตัวอย่างไร โดยผ่านการเลือกภาพด้านลบของสิ่งต่าง ๆ มาใช้เป็นถ้อยคำบริภาษ อาทิ การกล่าวพาดพิงถึงบุพการี การใช้คำศัพท์เกี่ยวกับอวัยวะเพศ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การบริภาษนั้นมีระดับของความรู้สึกเจ็บปวดที่มากยิ่งขึ้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาความหมายและโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาของผู้พูดที่อาศัยอยู่ในอำเภอดอกคำใต้ จังหวัดพะเยา โดยใช้แนวคิดเรื่องความหมายของคำและโลกทัศน์เป็นแนวทางในการศึกษาพบว่าด้านความหมายของคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา แบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ คำบริภาษความหมายตรง และคำบริภาษความหมายเปรียบเทียบ ส่วนการศึกษา คำบริภาษภาษาไทยถิ่นพะเยาในด้านโลกทัศน์ พบทั้งสิ้น 5 ประการ ประกอบด้วย ประการแรก โลกทัศน์เรื่องพ่อแม่และบรรพบุรุษ เป็นการพิจารณามุมมองของชาวล้านนาที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความเคารพต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษ โดยถือว่าท่านเป็นบุคคลศักดิ์สิทธิ์ เปรียบเสมือนพระในบ้าน หากมีใครนำเอาพ่อแม่และบรรพบุรุษไปว่ากล่าวในทางเสียหาย อาจสร้างความเจ็บแค้นให้ผู้ฟังเป็นอันมาก ประการที่สอง โลกทัศน์ด้านสติปัญญา ผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาเห็นอวดแสดงให้เห็นว่าสติปัญญาเป็นเครื่องวัดคุณค่าของคน โดยคนที่มีความบกพร่องของสติปัญญาจะไม่สามารถแก้ไขปัญหา ไม่สามารถเรียนรู้ ไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความผิดปกติไปจากค่านิยมของสังคม และเมื่อนำมาใช้กับการบริภาษ ก็จะสร้างความขุ่นเคืองใจให้กับผู้ฟัง ประการที่สาม โลกทัศน์เรื่องเพศ แสดงให้เห็นถึงความสนใจในเรื่องเพศและอวัยวะในที่ลับ ผู้พูดมองว่าการกล่าวถึงเรื่องเพศถือเป็นคำพูดที่หยาบคาย ไม่เหมาะสม อีกทั้งยังก่อให้เกิดความรู้สึกอับอายแก่ผู้ฟัง ประการที่สี่โลกทัศน์เรื่องความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย โดยความเชื่อเกี่ยวกับผีและความตาย คือการพิจารณาว่าชาวล้านนามีความเชื่อเรื่องผีและความตายสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์มาตั้งแต่ยุคโบราณ ผีในมุมมองของคนล้านนาเป็นสิ่งที่น่ากลัว มองไม่เห็น และสามารถทำร้ายมนุษย์ได้ และประการสุดท้าย คือโลกทัศน์เรื่องการประกอบอาชีพและการทำงาน แสดงให้เห็นถึงลักษณะของอาชีพต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการกำหนดพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลักษณะที่ก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบ มักจะถูกนำมาใช้ประกอบการบริภาษได้เป็นอย่างดี

การศึกษาคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาในครั้งนี้ ทำให้เข้าใจในระบบความคิดและมองเห็นภาษาที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ดังที่ ทิพวัลย์ เหมรา และสุวัฒนา เลี่ยมประวิติ (2563) ศึกษาเรื่องถ้อยคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสาน: ความหมายของถ้อยคำ พบว่ามีถ้อยคำบริภาษ 2 กลุ่ม ได้แก่ ถ้อยคำบริภาษแบบความหมายตรง และถ้อยคำบริภาษแบบความหมายเปรียบเทียบบอรัยชินอักรพงศ์ (2557) ที่ศึกษาคำคำในภาษาไทยตามแนวอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์และวัจนปฏิบัติศาสตร์ พบว่ามีการใช้ความหมายอุปลักษณ์ในการด่ามากกว่าความหมายตรง ส่วนด้านโลกทัศน์พบว่าสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติ ความเชื่อด้านไสยศาสตร์และศาสนา และยังแสดงให้เห็นถึงโลก

แห่งความไม่เท่าเทียมด้านเพศและอาชีพ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยาที่สะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ ของคนในสังคม ดังที่ เลคอฟ และ จอห์นสัน (1980) ได้กล่าวว่า การศึกษาระบบความคิดหรือระบบมโนทัศน์ (conceptual system) ของคนที่มีความเป็น การศึกษาเชิงเปรียบเทียบของมนุษย์ที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้การมองโลก ระบบคิด ค่านิยม และ ประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ของมนุษย์

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

จากการศึกษาเรื่อง “คำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นพะเยา: การศึกษาด้านความหมายและ โลกทัศน์” ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการศึกษาคำบริภาษในประเด็นอื่น ๆ เช่น เปรียบเทียบคำบริภาษในภาษาถิ่น ตระกูลไท เป็นต้น เพื่อจะได้เห็นถึงลักษณะร่วมและความแตกต่างด้านภาษาและมโนทัศน์ของคนในท้องถิ่น นั้น ๆ

เอกสารอ้างอิง

- ซัชวดี ศรีถัมภ์. (2557). *เอกสารประกอบการสอนวิชาการระบบความหมาย (ภ.603)*. สาขาวิชา ภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิพวัลย์ เหมรา และสุวัฒนาเลี่ยมประวัตติ. (2563). *ถ้อยคำบริภาษของผู้พูดภาษาไทยถิ่นอีสาน: ความหมายของถ้อยคำ*. Veridian E-Journal 12, 1 (มกราคม-กุมภาพันธ์). หน้า 793-810
- รังสิมา รุ่งเรือง. (2560). *ความหมายเปรียบเทียบของสัตว์ในภาษาไทยและภาษาอินโดนีเซีย*. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาศาสตร์เพื่อการสื่อสาร). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ จำกัด.
- วิไล ธรรมวาจา. (2545). *มหาชาติกัณฑ์ชูชก ฉบับเมืองชลบุรี: การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน*. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาไทย) บัณฑิตวิทยาลัย. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อรทัย ชินอัครพงศ์. (2557). *อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของคำคำในภาษาไทย*. ปรินญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาศาสตร์). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2522). *สมมติฐานชาเพียร์-วอร์ฟ*. อักษรศาสตร์ 11, 2(กรกฎาคม). หน้า 20-32.
- Allan, Keith and Burridge. (2006). *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of language*. New York: Cambridge University Press.
- Lakoff, G. and M. Johnson. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago and London. The University of Chicago Press.